

Nr 44

Utlåtande i anledning av dels framställning från kommittén för utredning rörande riksbankens jubileumsfond angående närmare bestämmelser rörande fondens handhavande och utnyttjande, dels i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen ställd skrivelse, vilken hänvisats till bankoutskottet och såsom *bilaga 2* fogats till detta utlåtande, har kommittén för utredning rörande riksbankens jubileumsfond framlagt förslag till närmare bestämmelser rörande fondens handhavande och utnyttjande. Kommittén har därvid, med understrykande av önskemålet att forskningen genom tillkomsten av här ifrågavarande fond skall erhålla ett reellt nettotillskott från det allmännas sida, föreslagit att riksdagen måtte dels antaga stadgar för fonden av den lydelse ett till kommitténs framställning fogat förslag utvisar, dels ock godkänna de grunder i övrigt för fondens verksamhet och personalorganisation som angivits i framställningen.

Till utskottet har även hänvisats den i anledning av kommitténs framställning väckta motionen nr 1010 i andra kammaren av fru *Kristensson*, vari hemställts att riksdagen måtte uppdraga åt kommittén att ompröva fondens ändamål i enlighet med de grunder som angivits i motionen.

Beträffande motiveringen för denna hemställan hänvisas till motionen.

Över framställningen och motionen har utskottet inhämtat yttranden från forskningsberedningen (vars yttrande avgivits av beredningens arbetsgrupp), statskontoret, universitetskanslersämbetet, statens medicinska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens humanistiska forskningsråd, statens råd för samhällsforskning, statens råd för atomforskning, jordbrukets forskningsråd, statens tekniska forskningsråd, statens konsumentråd och statens råd för byggnadsforskning.

Remissyttrandena

Kommitténs formulering av fondens ändamål genom stadgarnas § 3 och genom det program på kortare sikt som fått formen av riktlinjer, vilka till en början föreslås tillämpas för verksamheten, har vunnit de flesta remissinstansernas gillande. Samtidigt tillbakavisas i regel det i motionen väckta kravet på en omprövning av fondens ändamål. Remissinstanserna —

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1964. 8 saml. Nr 44*

av vilka de flesta är forskningsråd företrädande speciella forskningsgrenar — betonar dock i många fall särskilt önskemålet om flexibilitet i fondens verksamhet och framhåller därvid betydelsen av ämnesområden även utanför den ram som kommittén angivit i riktlinjerna.

I likhet med flera andra remissinstanser understryker *universitetskanslersämbetet* särskilt angelägenheten av att fondens verksamhet inriktas på stora och långsiktiga projekt och att fonden, såsom uttalades vid beslutet om dess inrättande, blir ett reellt nettotillskott i fråga om det allmännas stöd till forskningen. Fonden kommer, framhåller ämbetet, att efter några år kunna årligen dela ut ca 20 miljoner kronor, vilket är mer än vad något statligt forskningsråd eller någon annan svensk fond för närvarande disponerar över. För budgetåret 1964/65 har för forskningsändamål anvisats tillhoppa 40 miljoner kronor till de fem forskningsråden under åttonde huvudtiteln och för teknisk forskning och forskning på jordbrukets område sammanlagt 16 miljoner kronor. Riksbanksfonden utgör således ett värdefullt komplement till det statliga forskningsstödet, som dock får förutsättas icke i fortsättningen ökas i långsammare takt än som eljest vore möjligt.

Härutöver anför universitetskanslersämbetet följande:

Universitetskanslersämbetet finner den specialinriktning som föreslagits för fondens verksamhet vara oklart angiven. Då emellertid stadgeförslaget icke innehåller någon hänvisning i ändamålsparagrafen till nämnda specialinriktning förutsätter ämbetet, att fondens medel kommer att användas i första hand till forskningsområden, vilkas medelsbehov icke är så väl tillgodosedda på annat sätt, för att stödja stora och långsiktiga forskningsprojekt, nya forskningsuppgifter etc. och att hänsyn tas endast i därmed förenlig omfattning till projektens betydelse för belysningen av de tekniska, ekonomiska och sociala förändringarna i samhället. Kanslersämbetet vill i detta sammanhang betona vikten av att stödja konstruktivt inriktad forskning om samhällsförändringarna, sålunda projekt som syftar till att skapa underlag för bedömning av vilka åtgärder på exempelvis utbildningsområdet eller det arbetsvetenskapliga området som kan underlätta individernas anpassning till en föränderlig miljö.

Någon precisering av målsättningen för riksbanksfondens verksamhet utöver vad som angivits i stadgeförslaget finner kanslersämbetet icke påkallad i dagens läge, främst av den anledningen att forskningsberedningen för närvarande behandlar frågan om de statliga forskningsrådets organisation och funktioner. Efter förslag av Cockcroftgruppen, som i OECD:s regi företagit en granskning av Sveriges forskningsorganisation, har forskningsberedningen låtit utarbeta en promemoria rörande de statliga forskningsråden och rådets samarbetsdelegation, där olika alternativ till nuvarande organisation och arbetsformer diskuteras. Remissbehandling av denna promemoria pågår, och universitetskanslersämbetet finner det naturligt att frågan om riksbanksfondens inordnande i det totala forskningsstödet system ävensom arbetsfördelning mellan forskningsråd och fonder tas upp i detta större sammanhang.

Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond är avsedd att vara en för framtiden bestående stiftelse, framhåller *statskontoret*. Föremålet för dess verksamhet

bör då anges på sådant sätt att i första hand de grundläggande principerna framgår så klart som möjligt. De ständiga förändringarna inom samhället och ovissheten om inriktningen och styrkan av statsmakternas framtida insatser inom den vetenskapliga forskningen synes tala för att ramen för verksamheten göres tillräckligt vid. Någon närmare precisering är enligt statskontorets uppfattning knappast möjlig.

Likartade synpunkter anföres av *statens medicinska forskningsråd*:

Det är enligt rådets mening av vikt, att fondens medel kan användas för de olika uppgifter, som i varje särskilt tillfälle kan vara påkallade. Rådet anser de av motionären presenterade forskningsuppgifterna i dagens läge vara av mycket hög prioriteringsgrad. Det kan emellertid enligt rådets mening vara olämpligt att nu alltför detaljmässigt reglera en verksamhet, som skall fortgå under en lång följd av år, då man idag saknar möjlighet att bedöma det framtida läget och behoven inom skilda forskningsområden. Enligt rådets mening är det också av betydelse att fondmedlens användning icke låses till bestämda tillämpningsområden utan även kan användas för undersökningar av grundforskningskaraktär inom avgränsade forskningsfält.

Statens tekniska forskningsråd betonar särskilt fondens möjligheter att stödja tvärvetenskapliga forskningsinsatser. Rådet anför:

Den målsättning som angivits för fonden nödvändiggör en hög grad av flexibilitet i projektval och arbetsformer. Tekniska forskningsrådet uppfattar således den anförda uppräknningen av områden, för vilka fonden enligt kommitténs uppfattning bör komma till speciell användning, som en exemplifiering snarare än som en prioritering. Fondstyrelsen måste i dessa frågor själv komma att utöva ett avgörande inflytande, bl. a. därför att nya områden, vilka ej speciellt beaktats i kommitténs framställning, snabbt kan komma att aktualiseras.

Det kan ifrågasättas om inte fonden främst kommer att finna meningsfyllda uppgifter genom initierande av stöd åt bearbetning av de allt flera problemställningar av tvärvetenskaplig natur som i snabb takt aktualiseras.

Den svenska forskningsorganisationen karakteriseras av en uppdelning på ett stort antal organ varav ett flertal inrättats för tämligen specialiserade uppgifter. En följd härav är att de svårigheter som uppstår då man för medelsanvisning måste vända sig till olika råd och fondstyrelser skapar en strävan hos företrädarna för nya områden att söka tillgodose dessa genom ytterligare specialorgan. I många fall skulle dylika behov bättre än genom nya separata råd kunna tillgodoses genom förslagsvis till forskningsrådets samarbetsdelegation anknutna nämnder. Även om man har skäl att hoppas att dessa behov bättre kan mötas genom att forskningsrådets samarbetsdelegation ges en fastare struktur och förfoganderätt över vissa resurser kommer sannolikt speciella behov att göra sig gällande för de mera komplexa tvärvetenskapliga frågorna.

Kommittén har speciellt uppmärksammat vissa problem sammanhängande med den enskilda människans anpassning till ett samhälle i snabb omvandling. Rådet, som finner detta omfattande arbetsområde äga trängande aktualitet, vill framhålla vikten av att riksbanksfonden i sin verksamhet på detta fält ej minst inriktar sig på forskning som kan leda till *konstruktiva* insatser för underlättande av denna anpassning, t. ex. på utredningsområdet eller på de medicinska, tekniska och sociala fälten. Därvid bör sär-

skilt uppmärksammas sådana forskningsinsatser av tvärvetenskaplig natur som befintliga organ är för specialiserade för att taga ansvar för. Det kan vara skäl att ytterligare vidga bilden till de för individen och landet viktiga och ständigt mera svåröverskådliga problem vi står inför beträffande de internationella relationerna. Hjälpen till utvecklingsländerna är en av de problemställningar inom detta komplex som tilldragit sig en allmän uppmärksamhet i vårt samhälle. Ett annat delproblem: behovet av vetenskaplig fredsforskning har likaledes på sistone vunnit glädjande förståelse. Det för-tjänar emellertid understrykas att de angelägna forskningsinsatser som kan göras inom dessa båda områden endast innebär delinsatser inom de internationella relationernas stora, mångskiftande och vitt förgrenade fält. I vidareutvecklandet av internationell rätt, åtgärder till minskning av spänningar mellan grupper och folk, insatser för mera rationella internationella organisationsformer och ekonomiska enheter, tillvaratagande av nya tekniska möjligheter för internationell samverkan kommer grundläggande studier att behöva samordnas med målriktade insatser. Individualpsykologer och masspsykologer behöver kanske samarbeta med religionshistoriker, ekonomer, läkare, livsmedelsforskare och experter inom kommunikationstekniken. Inom dessa områden kommer således behov att finnas ej blott för den klassiska akademiska forskningen utan även i hög grad för den inte minst inom industriellt viktiga områden utvecklade målforskningstekniken.

Dessa projekt bör tjäna som exemplifiering av behov där problematikens omfattning kan göra det svårt för de nu existerande forskningsfrämjande organisationerna att ta tillräckligt vittfamnande initiativ.

Det kan invändas att dylika i hög grad tvärvetenskapliga frågeställningar bör behandlas av forskningsberedningen. Forskningsberedningen har emellertid varken struktur eller resurser som utan vidare möjliggör att verksamhet av denna art initieras genom dess försorg. Det kan även ifrågasättas om detta fält, som samtidigt är så svårbemästrat och så rikt på möjligheter, inte först bör göras till föremål för analyser och försöksprojekt innan olika möjligheter till åtgärder prövas inom forskningsberedningen. Riksbanksfonden bör kunna ge dylika möjligheter. Självklart måste dock därvid instruktionen tolkas så att såväl inledande analys som initierande åtgärder för nyttiggörande av forskningsresultaten faller inom verksamhetens ram.

Genom dylika insatser kan nya sektorer öppnas varvid underlättas ej blott för forskningsberedningen utan även för råden att, med ett säkrare faktaunderlag, ta ställning till hur olika projekt skall föras vidare. Likaledes bör initiativ av denna art kunna av olika råd föras vidare till riksbanksfonden för vidtagande av åtgärder.

Att fonden bör kunna bli ett medel för att få fram icke ämnesbunden forskning över institutions- och högskolegränser understryks också av *statens råd för byggnadsforskning*. Detta forskningsråd — som allmänt tillstyrker såväl stadgeförslaget som de grunder kommittén angivit för fondens verksamhet — hör till de remissinstanser vilka anser att det forskningsfält som fonden närmast planeras stödja bort klarare preciseras. Bestämningen av områdena har, säger rådet, givits en vag och vid formulering. Den allmänna definitionen förtydligas av exemplen, men dessa har delvis diffus innebörd och förefaller därjämte planlöst valda. Förslaget behöver enligt rådets mening ytterligare bearbetas på denna punkt.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd, som anser de av kommittén angivna forskningsuppgifterna vara betydelsefulla och värda att kraftigt understödjas, framhåller att de olika forskningsråden på sina program har ett stort antal forskningsområden, som icke faller inom de av kommittén nämnda och som med tillgängliga resurser inte har kunnat tillbörligen tillgodoses. Enligt rådets uppfattning kan ett antal av dessa i angelägenhetsgrad väl mäta sig med ett flertal av dem kommittén nämner. Rådet uttrycker därför en önskan att sådana områden icke ens i begynnelsen av stiftelsens verksamhet skall vara uteslutna utan skall kunna i avsevärd omfattning stödjas av stiftelsen. Fri konkurrens bör redan på ett tidigt stadium gälla mellan forskningsprojekt på olika områden.

Statens råd för atomforskning säger sig instämma med motionären i att fondens ändamål och dess avgränsning till statens andra forskningsstödjande organ är oklar. Enligt rådets mening behöver stadgarna omarbetas för att ge fonden en egen profil och ett klart avgränsat verksamhetsfält. Här om anför rådet:

Den tänkta sammansättningen av fonden pekar — — — mot att ett lämpligt sådant verksamhetsområde för fonden vore tillämpad samhällsforskning. I utredningen nämns ett antal sådana forskningsområden — — —. I fru Kristenssons motion ges ett antal ytterligare exempel, av vilka vissa med socialmedicinska aspekter (»forskning inom alkoholsjukdomarnas område, den geriatriska forskningen»). Till denna typ av forskningsområden kunde läggas forskning rörande tobakens medicinska verkningar. Rådet vill peka på ett annat mycket betydande forskningsområde, där verkligt stora insatser synes behövliga, nämligen konsumentvaruforskningen. Den omfattning den senast nämnda forskningen har i vårt land står ju f. n. inte i någon rimlig proportion till dess betydelse för samhället. Här behöver endast nämnas de ofantliga summor som nedläggs på en sådan konsumtionsvara som bilar utan att någon forskning eller i varje fall en mycket obetydlig sådan här i landet görs hur konsumentens intressen av säkerhet, hållbarhet, ekonomi i dess olika aspekter hos denna industriprodukt skall tillgodoses. Här måste ändå under de närmaste åren verkliga krafttag göras, varvid belopp av minst den storleksordning som fonden kommer att disponera utan varje tvivel kommer att behövas.

Rådet framhåller att, om dess förslag följs, i varje fall ett viktigt forskningsområde får goda resurser. En utspridning av fondens resurser över hela forskningsfältet skulle däremot medföra att dess tillkomst får endast ringa betydelse. Vid sin tillstyrkan av att tillämpad samhällsforskning ges resurser av den storleksordning som fonden kommer att disponera säger sig rådet utgå från att andra forskningsområden via den vanliga statsbudgeten får ett motsvarande stöd. I anslutning härtill anföres följande:

Inom atomforskningsrådets eget forskningsområde kan som exempel på behov av jämförbar storleksordning, som måste tillgodoses under de närmaste åren, nämnas upprustning av det svenska acceleratorbeståndet samt beslut om svenskt deltagande i modernisering av den europeiska kärnforskningsorganisationen i Cern i Genève och beslut om deltagande i europeiskt

samarbete kring uppbyggande av en ny protonsynkrotron för 300 GeV. I samband därmed behövs en förstärkning av de svenska fysikinstitutionerna som gör dem mera lämpade att kunna delta i ett sådant samarbete och i ett därmed sammanhängande samarbete med övriga länder.

Motionären får instämmande också av *jordbrukets forskningsråd*, som anser att en betydligt klarare precisering av forskningsuppgifterna hade behövts för att närmare ställning skulle kunna tas till riktlinjerna för fondens verksamhet. Rådet ifrågasätter om de av kommittén angivna forskningsuppgifterna hör till de i nuläget allra mest närliggande och angelägna. I anslutning till vad motionären anfört framhåller rådet särskilt betydelsen av att fonden snart ger väl tilltagna anslag för att möjliggöra djuplodande och allsidig forskning rörande naturresurs- och naturvårdsproblem, ett område som även kommittén berört.

Beträffande motionen framhåller *forskningsberedningen*, att fonden inom ramen för sin verksamhet synes i den omfattning som befinnes lämplig kunna stödja även de i och för sig beaktansvärda ändamål som där anges. *Statskontoret* anför att de i motionen nämnda forskningsområdena enligt § 3 i stadgeförslaget icke synes vara uteslutna från stöd av fondens medel. *Statens humanistiska forskningsråd*, som i polemik mot motionären hävdar att kommittén inom rimliga gränser rätt väl preciserat en rad organiskt sammanhängande forskningsprojekt, vilka f. n. icke alls eller ytterst bristfälligt är tillgodosedda på andra håll, påpekar att bland dessa befinner sig även den i motionen efterlysta forskningen angående luft- och vattenföreningar. De forskningsområden som i motionen lämnas exempel på är, säger *statens konsumentråd*, i och för sig mycket angelägna. De flesta av dem tillhör emellertid just den forskning som i dagens läge får den helt övervägande delen av forskningsrådets sammanlagda resurser. Enligt kommitténs förslag skulle de inte uteslutas från möjligheten att få medel från jubileumsfonden men skulle i någon mån få stå tillbaka för viss annan forskning.

Flera forskningsråd går närmare in på fondens förväntade betydelse inom deras egna verksamhetsområden.

Kommitténs förslag synes enligt *statens råd för samhällsforskning* innebära att forskningsuppgifter av samhällsvetenskaplig karaktär i första hand skall ifrågakomma för understöd från fonden. Rådet tillstyrker kraftigt en sådan användning av fonden och hänvisar härvid till det starkt ökade behovet av anslagsmedel för samhällsvetenskaplig forskning. Bland angelägna, anslagskrävande forskningsprojekt nämner rådet följande:

På det sociala området kan t. ex. nämnas forskning rörande arbetsmarknaden och arbetslivet, kartläggning av olika kategoriers ekonomiska och sociala ställning, studier av åldringsproblemet samt forskning angående familjen och familjepolitiken. Det är vidare angeläget att få till stånd forskning rörande samspelet mellan befolkningsutveckling, ekonomiska faktorer

och sociala förhållanden. Den kriminologiska forskningen intar också en framträdande plats liksom även forskning inom utbildningssektorn. Det är vidare önskvärt och nödvändigt att dessa problem insättes i ett nordiskt och internationellt sammanhang, vilket ofta erfordrar ekonomiskt krävande samarbete över gränserna.

Tillströmningen av studenter till de samhällsvetenskapliga fakulteterna och den därav följande expansion av antalet forskare som nu kan förutses gör det enligt rådets mening angeläget att öka forskningsresurserna för att möta samhällets behov av forskning. Rådet, som hittills inrättat ett antal forskartjänster, anser att personalpolitiken på det samhällsvetenskapliga forskningsområdet ytterligare bör aktiveras.

Statens råd för byggnadsforskning framhåller, att inom dess verksamhetsområde faller forskning som gäller den fysiska planläggningen, nämligen bebyggelse- och byggnadsplanering. Både forskning och praktiskt planeringsarbete behöver använda forskningsresultat från skilda grenar av samhällsforskningen: ekonomiska, geografiska, sociologiska, sociala etc. Rådet ser därför med tillfredsställelse, att en samhällsforskning på bred bas ges tillfälle till utveckling, och tillstyrker kraftigt att forskning om stadsplanering (bebyggelse- och byggnadsplanering) skall kunna få bidrag av fonden. Om behovet av denna forskning anför rådet:

Parallellt med den fortgående urbaniseringen ökar investeringarna i byggnader och anläggningar. Dessa uppgick 1963 till 16,5 miljarder kronor. Byggnadsindustrin är nu en av våra största näringsgrenar. En insats av denna storlek bör givetvis planeras omsorgsfullt, men den del av planläggningsarbetet som bebyggelseplaneringen utgör är mycket eftersatt. En förutsättning för att planeringen skall kunna göras effektivare är att det kunskapsmaterial som planerare och myndigheter har tillgång till idag blir betydligt större. Man saknar djupare insikt om de förändringar i samhället — trafikutvecklingen, näringslivets strukturutveckling etc. — som ställer nya krav på stadernas funktioner. Anvisningar och normer för dem som arbetar praktiskt med planläggning är otillräckliga, såsom byggnadsstyrelsen framhållit i sin utredning »Bebyggelseplaneringens läge». Underlaget härför kan endast skapas av en brett upplagd forsknings- och utredningsverksamhet.

Liksom den praktiska planeringen som kräver samarbete mellan olika specialister behöver denna forskning vara syntetisk och angripa problemen från olika utgångspunkter. Den utgör exempel på den typ av forskning över ämnesgränserna som kommittén föreslår att fonden skall inriktas på.

En ökning av bebyggelseplaneringsforskningen hindras av bristande ekonomiska och personella resurser. Utbyggnaden av de tekniska högskolorna och universiteten under senare hälften av 60-talet möjliggör en successiv expansion av forskningen. En förbättrad utbildning av samhällsplanerare ifråga om grund- och vidareutbildning både på den samhällsvetenskapliga och tekniska sidan kan väntas stimulera intresset för denna forskning och öka forskartillgången.

Statens humanistiska forskningsråd uttrycker sin tillfredsställelse över att fondens ändamål anges vara att stödja ej endast samhällsvetenskaperna

i trängre mening utan även angränsande områden av humanistisk forskning, såsom politisk och social historia, idéhistoria och forskning rörande stadsmiljöer. Om fondens relationer till den humanistiska forskningen anför rådet vidare:

Med hänsyn till de socialt betingade omvälvningar som i våra dagar skett och sker i språket, bör även språkliga undersökningar kunna stödjas med anslag ur fonden. Ur vissa synpunkter kommer även forskning rörande naturresurserna och deras betydelse för samhällsbyggnaden att beröra centrala humanistiska forskningsområden, kongruenta med den forskningsinriktning inom humaniora, som f. n. håller på att växa fram under rådets medverkan. Vissa större forskningsprojekt inom rådets område torde därför vara mycket väl lämpade för fondens verksamhet, t. ex. den rad av delvis tvärvetenskapliga undersökningar rörande det svenska klassamhället, som i form av lagarbeten har påbörjats vid flera universitet. Rådet vill vidare framhålla, att kommitténs förslag att företräde bör ges åt »fattiga» forskningsområden och åt nytillkommande forskningsuppgifter, i hög grad är tillämpligt på den humanistiska forskningen. Det torde dock i första hand ankomma på forskningsråden själva att stimulera till nya forskningsuppgifter, även då de komma att finansieras av fonden.

Konsumentforskning måste räknas såsom ett forskningsområde som i sin explicita form är mycket nytt och som hittills har arbetat med mycket begränsade medel, säger *statens konsumentråd* och fortsätter:

Att behovet av forsknings- och undersökningsverksamhet som utgår från konsumenternas situation är av betydande omfattning har samtidigt blivit alltmer uppenbart. Konsumentforskning har hittills till större delen pågått inom vissa statliga institutioner eller också har den finansierats av statens konsumentråd. Vidare har vissa undersökningsbehov tillgodosetts inom ramen för den löpande statistikproduktionen — här bör främst nämnas hushållsbudgetundersökningarna och försöksverksamheten med statistisk undersökning av hushållens inköpsplaner och attityder. De medel som sammanlagt investerats i konsumentforskning har hittills varit mycket begränsade. Erfarenheten visar att vissa typer av nödvändig och nyttig forsknings- och undersökningsverksamhet inom konsumentområdet är mycket kostnadskrävande. Som exempel kan nämnas utarbetande av provningsmetoder för tekniskt komplicerade produkter och undersökningar som kräver personliga intervjuer. Behovet av undersökningar av konsumentens beteenden har under senare tiden aktualiserats bland annat genom att det visat sig att en vederhäftig, noggrann och saklig upplysning till konsumenterna inte endast kräver kunskap om tekniska data rörande produkter utan även förutsätter ingående kunskap om människan såsom varans förbrukare.

Konsumentforskningens utveckling pågår samtidigt i flertalet länder. Från att i inledningsskedet huvudsakligen ha koncentrerat sig kring varuundersökningar har inom konsumentorganen en markerad intresseöverskiftning till undersökningar av konsumenten som förbrukare av varor och tjänster kommit till stånd. Konsumentrådet har så långt möjligt deltagit i internationellt informationsutbyte och samarbete inom forskningsområdet. Rådet har exempelvis deltagit i förberedelserna för en undersökning rörande acceptandet av förändringar, nya produkter och nya livsformer,

förekomsten av planering inom hushållen samt olika hushållsmedlemmars tidsutnyttjande. Planeringsarbetet för undersökningen har kommit relativt långt, under 1965 skall undersökningen genomföras i Förenta staterna och därefter i ett antal andra länder. Enligt konsumentrådets uppfattning är det angeläget att motsvarande undersökning kan genomföras i Sverige, men på grund av storleken av kostnaderna ryms de icke inom till rådets förfogande stående medel för konsumentforskning. Projektet är ett av dem som rådet skulle vilja finansiera med anslag från jubileumsfonden. Andra projekt av likartad karaktär finns tillgängliga.

Statens medicinska forskningsråd uttalar att fonden med den av kommittén angivna målsättningen kommer att ha stor betydelse för forskning inom rådets eget verksamhetsområde. Rådet pekar därvid på projekt inom socialpsykiatri, barn- och ungdomspsykiatri, kriminologi, alkoholforskning, tobaksforskning, nutritionsforskning, arbetsforskning, geriatrisk forskning och förebyggande medicin. I anslutning härtill anför rådet:

Människans livslängd har bl. a. genom den medicinska forskningens framsteg ökat kraftigt. Vetenskapen har givit botemedel mot en lång rad sjukdomar, vilka tidigare utgjort svåra problem. Tuberkulosen och polio-sjukdomen, för att ta några exempel, åsamkade tidigare stora lidanden men kan nu helt kontrolleras i vårt land. Inom andra medicinska områden är emellertid situationen snarast ogynnsammare än tidigare med ökande sjuklighet och dödlighet. Det gäller här de typer av sjukdomar, där människans egna åtgärder i livsföring, kosthåll m. m. synes spela en avgörande etiologisk roll. Här bör nämnas överdödligheten i vissa former i cirkulationsorganens sjukdomar, lungcancer, de medicinska alkoholverkningarna, landkaries, övervikten med alla dess följdtilstånd, diabetes m. fl. Det moderna samhällets höga fordringar på individen medför vidare starka påfrestningar, som visar sig i psykiska insufficienser av olika slag. Det synes därför forskningsrådet motiverat, att man tolkar de av kommittén framförda forskningsområdena i vidaste bemärkelse, vilket motiverar, att en lång rad medicinska projekt borde understödjas inte blott av de nu förekommande organisationerna för forskningsunderstöd utan även av riksbankens jubileumsfond.

Trots ständigt ökande bidrag från statsmakterna har det medicinska forskningsrådet under senare år haft att kämpa med ekonomiska svårigheter. Rådet har därvid inte på ett tillfredsställande sätt kunnat förse svenska forskare med nödiga forskningsresurser. Ett uttryck härför är att svenska forskare sökt och erhållit bidrag från utlandet av samma storleksordning som de medel, som staten ställt till det medicinska forskningsrådets förfogande. Orsakerna till denna utveckling ligger delvis däri att den moderna medicinska forskningen börjat utnyttja synnerligen kostnadskrävande metoder. De forskare, som inte tager dessa metoder i sin tjänst, blir ohjälpligt efter i den internationella vetenskapliga utvecklingen. Det gäller här framför allt inköp av komplicerad vetenskaplig analysapparat med oftast mycket avancerad automation. Denna utrustning är överlägsen inte blott genom att ge bättre analyser och forskningsresultat, utan även därigenom att den i hög grad ökar vetenskapsmannens arbetskapacitet. Forskningsarbete, som med konventionella metoder kan genomföras på dagar och månader, kan med den moderna vetenskapliga utrustningen utföras på några timmar. Det vore därför enligt forskningsrådets uppfattning av yttersta vikt för svensk

forskning, om riksbankens jubileumsfond kunde användas för att understödja projekt, som tidigare understötts av rådet eller initierats av detta och för vars bearbetning behov föreligger av stora och mycket dyrbara apparater.

Den ekonomiska situationen för den svenska medicinska forskningen belyses av det förhållandet, att svenska medicinska forskare för budgetåret 1964/65 hos statens medicinska forskningsråd sökt bidrag om sammanlagt ca 19,5 miljoner kronor, medan det till rådets förfogande stående beloppet samtidigt varit ca 10,7 miljoner kronor. Det torde vara i högsta grad ett samhällsintresse att dessa medicinska forskares redovisade överkapacitet utnyttjas, bl. a. genom tillskott från riksbankens jubileumsfond.

Vissa frågor rörande förvaltningen av fondens medel behandlas av *statskontoret*, som anför:

Fondens förvaltning skulle handhas av riksbanken och tillgångarna vara placerade i samma slags värdepapper, som riksbanken håller i sin egen portfölj. Fondens värdepappersinnehav skulle vid behov kunna utnyttjas av riksbanken för erforderliga transaktioner, som kan genomföras utan förfång för fondens egendoms- och avkastningsintressen.

Vad sålunda förekommit ger anledning ifrågasätta, om sådana transaktioner kan beräknas medföra kapitalvinster för fonden. Skulle så kunna förutsättas bli fallet, kan måhända den årliga avsättning för kapitaliseringsändamål av viss del av avkastningen, som vanligtvis brukar föreskrivas särskilt ifråga om icke realvärdebetonade tillgångar, bli obehövlig. Statskontoret utgår då från att dylika kapitalvinster blir föremål för kapitalisering och icke jämföras med ränteavkastningen å fondens värdepapper. Formuleringen av § 2 synes närmast tyda härpå. I detta sammanhang må uppmärksammas att en årlig kapitalisering av 10 procent av en avkastning efter 5 procent icke uppväger större penningvärdeförsämring än $\frac{1}{2}$ procent per år. Denna relation gör sig starkast gällande betr. icke realvärdebetonade tillgångar, och penningvärdeförsämring blir liksom ränteutvecklingen ytterst betydelsefulla faktorer vid förvaltningen av sådana tillgångar. Skall avkastningen av dessa därtill disponeras för forskningsarbete, vars omfattning och tidsåtgång i allmänhet icke låter sig på förhand bedömas, torde fondens engagemang böra ske med yttersta försiktighet. Här berörda spörsmål synes böra övervägas vid den slutliga utformningen av § 2.

Den i § 2 meddelade föreskriften om avkastningens insättning å checkräkning kan ge anledning till den i och för sig diskutabla tolkningen, att inestående avkastning icke kan göras räntebärande. Spörsmålet får särskild aktualitet vid ett begränsat ianspråktagande av fondens avkastning. Då det synes böra få ankomma på stiftelsen att bedöma, på vilket sätt den stiftelsen tillgodoförda avkastningen skall utbetalas och i avvaktan härpå vara placerad, torde paragrafens formulering böra övervägas även i detta avseende.

Sammansättningen av *fondstyrelsen* berörs av några remissinstanser. *Jordbrukets forskningsråd* föreslår en betydande utvidgning av styrelsens numerär. Att blott fyra av styrelsens nio ledamöter skulle representera forskningsråden och forskningsberedningen innebär enligt rådets uppfattning att forskarsidan skulle på ett påfallande sätt bli underrepresenterat. Rådet anför:

Denna underrepresentation från forskarsidan finner rådet avgjort olämplig och mindre väl ägnad att främja fördelningen av de betydande forskningsanslag på bred front, som kommittén synbarligen ytterst eftersträvar. Mot bakgrunden av rådets nu snart tjugoåriga verksamhet som anslagsutdelande organ på jordbruksforskningens område vill rådet därför förelägga två alternativa förslag. Det *första alternativet* skulle vara, att antalet ordinarie styrelseledamöter jämte suppleanter utökas med två forskarrepresentanter och två riksdagsrepresentanter (alltså från nio till tretton). Därmed skulle forskningsråden och forskningsberedningen tillsammans upptaga sex platser i styrelsen. Företrädarna för riksdagen och riksbanken, tillsammans sju, skulle därvid alltjämt få majoritet i styrelsen. De av rådet nu föreslagna sex platserna skulle i första hand besättas av representanter för de fyra större forskningsråden (AFR, MFR, NFR och TFR) och av en representant för forskningsberedningen (tillsammans fem platser) samt av en representant för de tre mindre forskningsråden (JFR, HFR och SFR). Om emellertid AFR och NFR kom överens om att ha en gemensam representant i styrelsen samt om forskningsberedningens representant även tillhörde antingen MFR eller TFR och därigenom kunde representera båda organen, skulle även vart och ett av de mindre råden kunna bli representerade i styrelsen, vilket enligt rådets mening skulle vara lyckligt. Det *andra alternativet* skulle vara, att antalet styrelseledamöter utökas från av kommittén föreslagna nio ända till sjutton, d. v. s. en från riksbanken, åtta från riksdagen, åtta från forskningsråden och forskningsberedningen. I så fall skulle varje forskningsråd och forskningsberedningen kunna få en representant med i styrelsen utan att behöva tvingas överenskomma om viss »mandatsammanslagning» enligt vad ovan i första alternativet skisserats. En så pass stor fondstyrelse som en med sjutton ledamöter synes alls icke otänkbar med hänsyn till de mycket stora forskningsunderstöd det här gäller att på bästa sätt fördela.

I valet mellan de båda alternativen har rådet stannat för det senare och förordar således en styrelse med sjutton ledamöter.

Att den vetenskapliga representationen i styrelsen blir i minoritet anser sig *statens naturvetenskapliga forskningsråd* kunna tillstyrka endast under förutsättning att alla anslagsärenden underställs vederbörande forskningsråd för yttrande. Även med en sådan anordning anser rådet det synnerligen önskvärt med en starkare vetenskaplig representation i styrelsen. *Statens råd för samhällsforskning* anser det vara av vikt att så många vetenskapsområden som möjligt blir företrädade i styrelsen och föreslår därför att de vetenskapliga ledamöternas antal ökas till minst sex. En sådan ökning bör enligt rådets mening inte inverka menligt på styrelsens arbete.

Statens humanistiska forskningsråd, som räknar med att humanistiska forskningsprojekt kommer att spela en framträdande roll för fondens verksamhet, finner det motiverat att rådet får en permanent representant i fondens styrelse. Av motsvarande skäl hävdar *statens konsumentråd* att det är angeläget att en företrädare för konsumentforskningen ingår i styrelsen.

När det gäller att utvälja och utforma förslag till forskningsprojekt samt bedöma behovet av en forskningsinsats kommer fondstyrelsen, enligt vad

forskningsberedningen förutsätter, att samråda med lämpliga organ såsom vetenskapliga akademier, forskningsråd och universitetsmyndigheter. Beredningen och dess arbetsgrupp är för sin del villiga att härvidlag biträda fondstyrelsen. Flera forskningsråd förklarar sig likaledes beredda att samverka med stiftelsen. *Statens naturvetenskapliga forskningsråd* anser, såsom ovan antytts, att en starkare garanti för att ansökningar och projekt blir sakkunnigt bedömda bör skapas genom att det stipuleras att varje ansökan, som inkommer till fonden, skall obligatoriskt remitteras till det eller de forskningsråd som ärendet närmast berör. Därigenom skall det också bli lättare för forskningsråden att hålla överblick över de anslag av statsmedel som utgår inom deras verksamhetsfält. *Statens råd för byggnadsforskning* är berett att åtaga sig såväl facklig granskning av ansökningar som administrativt arbete i samband med fondens förvaltning.

Den föreslagna samverkan i fråga om vetenskaplig bedömning och kamerala göromål kommer, konstaterar några forskningsråd, att påtagligt öka rådets belastning. *Statens humanistiska forskningsråd* säger sig ha så begränsade resurser att det icke kan bestrida förvaltningsarbete av nämnvärd omfattning utöver sina ordinarie uppgifter. *Jordbrukets forskningsråd* förutsätter som självfallet, att ökningen av dess redan nu mycket höga arbetsbelastning kompenseras ekonomiskt. Ett liknande uttalande görs av *statens naturvetenskapliga forskningsråd*, som anser att detaljerna i samverkan senare bör bli föremål för kontakter mellan fondstyrelsen och forskningsråden.

De senast refererade uttalandena avser också vad kommittén anfört om fondens kansli och om handläggningen av fondens administrativa ärenden. Dessa frågor berörs ytterligare av ett par remissinstanser. *Statens råd för samhällsforskning* finner det med hänsyn till kansliets omfattande uppgifter av ren förvaltningskaraktär angeläget, att kanslichefen vid sin sida får en högt kvalificerad administratör. *Jordbrukets forskningsråd* vill med stöd av lång erfarenhet bestämt hävda, att den kamerala sidan av verksamheten icke bör decentraliseras och sålunda avskiljas från fondens kansli. En motsatt mening uttalas av *statskontoret*, som framhäver vikten av att undvika en omfattande och för fonden kostsam kansliorganisation. Detaljredovisning av medelsdispositionen för de skilda projekten bör, enligt statskontorets uppfattning, i den mån så över huvud låter sig göras, endast ske vid de institutioner där forskningarna utförs. Statskontoret anför vidare:

I detta sammanhang bör uppmärksammas kungörelsen nr 484/1964 om mottagande för statsverkets räkning av gåvo- och donationsmedel. Enligt denna skall ärende ang. mottagande för statsverkets räkning av gåvo- och donationsmedel överlämnas till Kungl. Maj:ts prövning under förutsättning *antingen* att medelsbeloppet överstiger 50 000 kronor *eller* att mottagandet kan antagas medföra framtida kostnader för statsverket. Bestämelsen torde syfta på de fall, där ett belopp i kontanter eller värdepapper

som gåva överlämnats till statsverket. Mottagandet av en sådan gåva har i kungörelsen direkt sammankopplats med »redovisningsskyldigheten», uppenbarligen beroende på statsmakternas krav på kontroll över »mottagna» medel. Denna uppfattning stöddes av riksrevisionsverkets i anslutning till kungörelsen utfärdade cirkulär 16.9.1954.

De forskningar, som skall bedrivas med stöd av fondens medel, synes av utredningen att döma till stor del komma att ske vid någon statlig institution. Av de skäl som i ärendet anförts, torde forskningsanslaget böra knytas till vederbörande institution, som får vidtaga erforderliga åtgärder jämlikt förenämnda kungörelse. Anslagsmedlen ifråga kommer då att bokföras bland institutionens räkenskaper och bli föremål för vederbörlig revision genom riksrevisionsverket. Redovisningen hos fonden kan därför göras ytterligt summarisk och väsentligen avse storleken av till institutionen utbetalade anslagsbelopp. Det torde få förutsättas, att institutionen bokför inkomster och utgifter betr. forskningsanslag på sådant sätt att utdrag av räkenskaperna betr. resp. anslag kan tillställas fondstyrelsen. Då institutionens räkenskaper avslutas budgetårsvis, medan för fondens del kalenderåret föreslås som räkenskapsår, kan visst merarbete förorsakas institutionen. Denna olägenhet synes böra vägas mot de fördelar det kan innebära för riksbanken såsom fondens förvaltare att för fonden tillämpa samma räkenskapsår som gäller för banken. Detta spörsmål torde böra närmare övervägas vid utformningen av § 12.

Betr. forskningsbidrag för projekt, som antagits utan medverkan av forskningsråd och som genomförs utan anknytning till någon institution, har utbetalning förutsatts kunna ske på annat sätt än genom fondens kansli. Närmare uppgifter om vad härmed avsetts framgår icke av utredningen. Det torde emellertid få anses uppenbart, att här ifrågakommande kamerala göromål kan ombesörjas av riksbanken. Den utvägen kan måhända även övervägas, att dylika forskningsbidrag överförs till statskontorets fondbyrå och där redovisas under särskilda diversemedelstitlar. Erforderlig facklig granskning torde i båda fallen få ske i särskild vid anslagsbeviljandet bestämd ordning.

Utskottet

Riksdagens jubileumsfond inrättades genom beslut av 1962 års riksdag. På riksbanksfullmäktiges hemställan avsattes då av riksbankens över-skottsmedel 250 miljoner kronor till en särskild fond att avskild från riksbankens rörelse i övrigt förvaltas av riksbanken. Avkastningen skulle enligt fullmäktiges förslag användas till att i vidsträcktaste mening, utan begränsningar till vissa ämnesområden eller vissa slag av kostnader, främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning.

För att närmare överväga och utforma riktlinjer för dispositionen av fondens avkastning tillsatte riksdagen en särskild kommitté. Direktiven för denna kommitté angavs i bankoutskottets av riksdagen godkända utlåtande över fullmäktiges framställning (1962 nr 13). Utskottet anförde där, att kommitténs övervägande beträffande fondens användning och sättet för fondavkastningens fördelning icke borde begränsas genom några uttalanden

från utskottets sida. Kommittén borde sålunda ha frihet att självständigt pröva de olika synpunkter på dispositionen av fondmedlen som anförts i fullmäktiges skrivelse och i de motioner som väckts med anledning av denna. Utan att binda kommittén i dess arbete ville utskottet dock i likhet med motionärerna uttala sin anslutning till fullmäktiges tanke att fondens avkastning borde användas för stöd åt vetenskaplig forskning.

Kommitténs nu föreliggande skrivelse angående närmare bestämmelser rörande fondens handhavande och utnyttjande omfattar dels förslag till stadgar för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, dels vissa av kommittén angivna grunder i övrigt för fondens verksamhet och personalorganisation. Utskottet, som i det väsentliga tillstyrker kommitténs förslag, begränsar sitt yttrande till att gälla förslaget huvudlinjer och vissa särskilda punkter däri.

Reglerna om stiftelsens ändamål har i stadgeförslaget fått en mycket allmänt hållen formulering. Stiftelsen skall främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning, varvid skall gälla vissa principer, såsom flexibilitet i verksamheten, företräde för mindre väl tillgodosedda forskningsområden och för stora och långsiktiga forskningsprojekt, uppmärksammande av nya forskningsuppgifter och främjande av kontakter med internationell forskning. De i skrivelsen angivna grunderna innehåller ett förslag om att fondens verksamhet till en början skall inriktas på sådan forskning som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna. Sistnämnda förslag, som kommittén närmare motiverar och belyser genom exempel på tänkbara forskningsuppgifter, utgör alltså ett mera kortsiktigt program, vilket icke är avsett att för framtiden vara bindande för fondens styrelse på samma sätt som stadgarna utan skall kunna inom den ram som dessa anger modifieras med hänsyn till ändrade behov, önskemål och förhållanden i övrigt.

Kommitténs förslag beträffande fondens ändamål har på det hela taget tillstyrkts av remissinstanserna, varvid dock ett par forskningsråd i syfte att främja en utökning av resurserna inom sina egna intresseområden har föreslagit att fondens verksamhet från början skall vidgas i jämförelse med det program som kommittén angivit för begynnelsestadiet. Utskottet anser för sin del att kommittén gjort en lämplig avvägning mellan å ena sidan kravet att icke binda fondens verksamhet genom en ändamålsbestämning som i framtiden kan visa sig för snäv, å andra sidan önskemålet att fonden skall få en viss egen profil och inte splittra sina resurser över hela forskningsfältet. Programmet för begynnelsekedet täcker, som en av remissinstanserna framhållit, rätt väl en rad organiskt sammanhängande forskningsprojekt, som för närvarande icke alls eller blott bristfälligt är tillgodosedda på andra håll. Vikten av forskning inom den angivna ämnesramen har understrukits av flertalet forskningsråd.

Den forskning som kommittén sålunda i första hand har tänkt på representerar ett vidare område än samhällsforskning i gängse mening. Bland de exempel på tänkbara forskningsuppgifter som kommittén nämner torde i själva verket de flesta forskningsråd kunna återfinna till deras områden hänförliga projekt. Av särskild betydelse anser utskottet det vara att riksbanksfonden kan ge stöd åt tvärvetenskaplig forskning, som för närvarande riskerar att bli otillräckligt tillgodosedd. Inte minst därvidlag bör fonden genom styrelsens egna initiativ kunna bli en pådrivande faktor.

Utskottet vill samtidigt framhålla att fondens styrelse enligt dess mening måste ha och enligt kommitténs förslag också får möjligheter att i ljust av vunna erfarenheter och med hänsyn till utvecklingens krav ompröva fondens verksamhet. Att fonden inte låsts till ett en gång för alla givet användningsområde torde även skapa större förutsättningar för ett förverkligande av avsikten att forskningen genom dess tillkomst skall få ett reellt nettotillskott från det allmännas sida.

I motionen II: 1010 liksom i vissa remissyttranden har påtalats en viss brist på precision i angivandet av fondens ändamål. Motionen innehåller också ett alternativt förslag till inriktning av fondens verksamhet. I det föregående har utskottet uttalat sin anslutning till det av kommittén angivna programmet. Utskottet är följaktligen inte berett att tillstyrka bifall till motionen. Beträffande de av motionären angivna forskningsuppgifterna vill utskottet för övrigt framhålla, att något hinder icke synes föreligga för fonden att stödja dessa ändamål.

I fråga om kommitténs angivande av fondens ändamål vill utskottet särskilt behandla en punkt. Kommittén återger utan kommentar riksbanksfullmäktiges år 1962 gjorda uttalande, att fonden skulle främja och understödja till Sverige anknuten forskning, varmed skulle förstås »antingen i Sverige av svenskar och utlänningar eller i utlandet av svenskar bedriven sådan forskning». Enligt utskottets mening är det inte uteslutet, att det i speciella fall kan föreligga anledning att understödja även av utlänningar i utlandet bedriven forskning som är av intresse för Sverige. Utskottet vill därför uttala, att stiftelsens styrelse i detta hänseende inte bör vara bunden i vidare mån än genom stadgarnas § 3.

Medan riksbanksfullmäktige förutsatt att fondens avkastning icke skulle börja utnyttjas förrän fr. o. m. riksbankens jubileumsår 1968, lämnade riksdagen vid sin behandling av frågan år 1962 åt kommittén att överväga, huruvida avkastningen skulle kunna tagas i anspråk även dessförinnan. Kommittén uttalar att det enligt dess bedömande är angeläget att avkastningen kan ställas till forskningens förfogande utan tidsutdräkt. För att möjliggöra en successiv utbyggnad förordar kommittén att verksamheten inledes redan under år 1965, förslagsvis med utdelning av ett belopp icke överstigande två miljoner kronor. Utskottet ansluter sig till kommitténs uppfattning.

I visst samband härmed står den i statskontorets yttrande väckta frå-

gan om framgent fondens hela avkastning skall årligen utnyttjas eller en viss del därav läggas till kapitalet. Kommittén, som icke särskilt berör detta spörsmål, synes förutsätta att hela avkastningen skall kunna disponeras. Utskottet vill icke heller för sin del föreslå någon bestämmelse om att en del av avkastningen skall kapitaliseras. Intresset av att under de närmaste åren kunna stödja en betydande och kanske produktiv forskningsinsats bör i detta fall bli avgörande.

Med utgångspunkt i den av 1962 års riksdag fastslagna principen att riksbanken skall äga rätt att vid behov utnyttja fondens värdepappersinnehav för sina marknadsoperationer och över huvud taget för sådana transaktioner som riksbankens rörelse kan göra erforderliga har statskontoret också tagit upp frågan om vad som skall ske med de kapitalvinster som sådana transaktioner skulle kunna medföra. Icke heller denna fråga behandlas i kommitténs framställning. Utskottet finner det för sin del självklart att sådana omsättningsvinster bör läggas till kapitalet. I detta sammanhang vill utskottet erinra om vissa år 1962 gjorda uttalanden av riksbanksfullmäktige och bankoutskottet. Fullmäktige uttalade, att genom riksbankens operationer eller övriga kreditpolitiska åtgärder föranledda förändringar av donationens portfölj icke skulle i någondera riktningen kunna utgöra grund för kompensations- eller liknande anspråk i mellanhavandena mellan riksbanken och den särförvaltade donationen. Utskottet å sin sida uttalade, att transaktioner avseende fondens värdepappersinnehav skulle genomföras utan förfång för fondens egendoms- och avkastningsintressen, sådana dessa marknadsmässigt låte sig bestämma vid transaktionstillfället.

Kommittén föreslår att stiftelsen skall ledas av en styrelse med nio ledamöter, varav fyra skall vara företrädare för riksdagen, en för riksbanken och de övriga för forskningsråden och forskningsberedningen. Bland de nio skall en vara ordförande och utses särskilt. Remissinstanserna har i allmänhet lämnat förslaget utan erinran. Ett par forskningsråd har dock uttalat önskemål om fast representation i styrelsen, och ett par har föreslagit en utökning av antalet vetenskapsmän i styrelsen eller av styrelsen i dess helhet med bibehållen jämvikt mellan riksdagens och forskningens representanter. Då stiftelsen torde vara bäst betjänt av en någorlunda liten, effektivt arbetande styrelse, vill utskottet förorda att den får den av kommittén föreslagna numerären. En utvidgning av styrelsen skulle sannolikt leda till att ett mindre arbetsutskott bildades inom styrelsen och att sålunda i själva verket omfattningen av den krets som närmast leder verksamheten minskades. När det gäller representationen i styrelsen för olika kategorier bör enligt utskottets mening endast reglerna i stadgarnas § 4 vara bindande, beträffande riksdagsrepresentanterna sålunda utan fastlagd fördelning på riksdagspartierna. I denna paragraf bör tillfogas en bestämmelse om att, därest ledamot eller suppleant avgår före utgången av den tid för vilken han valts, efterträdare skall utses för återstoden av den avgångnes mandattid.

Kommittén förutsätter att stiftelsen när det gäller urval av forsknings-

projekt kommer att samarbeta med forskningsberedningen och forskningsråden samt att de senare liksom universitet och högskolor skall åta sig samma administrativa medverkan som när det gäller av forskningsråden beviljade anslag. Utskottet finner det i likhet med kommittén önskvärt att så kan ske. Flera forskningsråd har uttryckligen förklarat sig villiga att medverka på det sätt som kommittén angivit. Några har dock under hänvisning till bristande resurser uttalat, att forskningsråden måste kunna påräkna kompensation för sina insatser för fondens räkning. Det torde få ankomma på fondstyrelsen att i samråd med berörda forskningsråd pröva detta spörsmål.

Storleken och sammansättningen av fondens kansli måste, som kommittén framhåller, anpassas med hänsyn till en rad olika förhållanden vilka påverkar kansliets arbetsuppgifter och arbetsbörda. Utskottet finner icke anledning att i vidare mån taga ställning till kommitténs förslag på denna punkt än att utskottet tillstyrker förslaget att kansliet skall stå under ledning av en vetenskapsman med god erfarenhet av forskning.

Riksbanksfondens räkenskapsår föreslås i likhet med riksbankens motsvara kalenderår. Statskontoret anför att härigenom vissa nackdelar skulle kunna uppstå för de institutioner som för fondens räkning administrerar forskningsanslag. Utskottet anser dock hänsynen till riksbankens intressen som fondens förvaltare i detta fall väga tyngre och tillstyrker därför kommitténs förslag på denna punkt.

Granskning av fondens verksamhet och förvaltning föreslås ske i samma ordning som gäller för riksbankens egen rörelse. För detta ändamål skall fondstyrelsen senast den 1 april avge verksamhetsberättelse till riksdagen och riksdagens revisorer. Utskottet, som tillstyrker formen för granskningen, anser dock att en tidigare tidpunkt för angivande av verksamhetsberättelsen bör fastställas, så att resultatet av granskningen utan tidsnöd hinner föreläggas riksdagen före vårsessionens utgång. Ifrågavarande datum bör enligt utskottets mening utan olägenhet kunna sättas till den 1 mars. Stadgarnas § 12 bör ändras i enlighet härmed.

Utöver ovan angivna ändringar i kommitténs stadgeförslag vill utskottet föreslå vissa ytterligare justeringar av närmast formell natur. Av statskontorets yttrande framgår att den föreslagna lydelsen av § 2 skulle kunna ge upphov till den felaktiga tolkningen att fondens inestående avkastning icke kan göras räntebärande. Bestämmelsen om insättning av avkastningen på checkräkning i riksbanken torde kunna utgå såsom gällande en förvaltningsangelägenhet som icke behöver regleras i stadgarna.

I § 10 torde de detaljerade reglerna om protokollföring, vilka i stort sett återger allmänt vedertagna principer, kunna utgå. Att besluta om formen för protokollsjustering torde böra läggas i styrelsens händer.

Med angivna undantag överensstämmer utskottets stadgeförslag med kommitténs.

Med åberopande av vad ovan anförts hemställer utskottet, att riksdagen med avslag å motionen II: 1010 måtte dels antaga stadgar för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond av den lydelse bilagda förslag (bilaga 1) utvisar, dels godkänna grunder i övrigt för stiftelsens verksamhet och personalorganisation i enlighet med vad utskottet ovan angivit.

Stockholm den 24 november 1964

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Schmidt, Gustaf Henry Hansson, Åke Larsson, Palm, Nils Theodor Larsson, Augustsson och Åkerlund; från andra kammaren: herrar Regnéll, Sköldin, fru Renström-Ingenäs, herrar Hansson i Önnarp, Hagnell, Larsson i Umeå*, Bengtsson i Landskrona och Jonsson.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Nils Theodor Larsson, Hansson* i Önnarp och *Hagnell*, vilka ansett dels att det stycke på s. 16 i utskottets yttrande, som börjar med orden »Kommittén föreslår att stiftelsen» och slutar med orden »den avgångnes mandattid», bort ha följande lydelse:

»Kommittén föreslår att stiftelsen — — — (= utskottet) — — — forskningens representanter. Då stiftelsen torde vara bäst betjänt av en någorlunda liten, effektivt arbetande styrelse, vill utskottet förordna att den får ungefär den av kommittén föreslagna numerären. En utvidgning av styrelsen bör dock ske i avsikt att ge möjlighet till en mellan riksdagspartierna proportionell fördelning. Därför bör antalet av dessa styrelseplatser utökas från fyra till sex, vilket föranleder ändring i stadgarnas § 4. I denna paragraf — — — (= utskottet) — — — den avgångnes mandattid.»

dels att i utskottets förslag till stadgar för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond § 4 första stycket bort ha följande lydelse:

»Stiftelsens verksamhet skall handhas av en styrelse, bestående av elva av riksdagen utsedda ledamöter. De väljes för en tid av tre år genom de riksdagens valmän, som har att verkställa val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Ordförande i styrelsen väljes därvid särskilt. I styrelsen skall ingå sex företrädare för riksdagen, en representant för riksbanken samt företrädare för forskningsråden och forskningsberedningen.»

Bankoutskottets förslag till
Stadgar
för
STIFTELSEN RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND

§ 1

Stiftelsen, vars benämning skall vara Riksbankens jubileumsfond, skall bestå av de medel, som genom riksdagens beslut den 11 april 1962 angående dispositionen av viss del av överskotten från riksbankens rörelse avsatts till stiftelsen, samt de medel som senare kan komma att överlämnas till densamma.

§ 2

Stiftelsens medel förvaltas av riksbanken, som tillgodogör stiftelsen avkastningen.

§ 3

Stiftelsen skall ha till ändamål att främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning. Därvid skall gälla

att verksamheten skall ges en betydande flexibilitet och att i princip icke något forskningsområde skall vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden, men

att företräde skall ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov icke är så väl tillgodosedda på annat sätt,

att fondens medel speciellt skall användas för att stödja stora och långsiktiga forskningsprojekt,

att nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, därvid särskilt uppmärksammas,

att fonden skall söka främja kontakter med internationell forskning, samt

att fondens medel icke skall tagas i anspråk för inrättande av permanenta tjänster, vilket dock icke skall utgöra hinder för att, om så befinnes lämpligt, till fondens verksamhet knyta forskare för så lång tid, att stödet från fonden får karaktären av livstidsstipendium.

§ 4

Stiftelsens verksamhet skall handhas av en styrelse, bestående av nio av riksdagen utsedda ledamöter. De väljes för en tid av tre år genom de riksdagens valmän, som har att verkställa val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Ordförande i styrelsen väljes därvid särskilt. I styrelsen skall ingå fyra företrädare för riksdagen, en representant för riksbanken samt företrädare för forskningsråden och forskningsberedningen.

Förslag å styrelseledamöter framlägges av riksdagens talmän och vice talmän efter samråd med företrädare för partigrupper, riksbanksfullmäktige, forskningsråd och forskningsberedning.

Ledamot kan icke omväljas mer än en gång.

Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

För var och en av styrelsens ledamöter utses en suppleant; och skall vad ovan stadgats om val av ledamot äga motsvarande tillämpning vid utseende av suppleanter.

Avgår ledamot eller suppleant före utgången av den tid för vilken han valts, utses efterträdare för återstoden av den avgångnes mandattid.

§ 5

Stiftelsens styrelse skall ha sitt säte i Stockholm.

§ 6

Styrelsens ledamöter och suppleanter äger uppbära årsarvoden med belopp, som fastställs av riksbanksfullmäktige. Suppleant, som vid förfall för ledamot inkallas till deltagande i sammanträde, äger därjämte åtnjuta ersättning enligt kommittékungörelsen.

§ 7

Stiftelsen äger anställa erforderlig personal samt bestämma löner och övriga villkor för de anställda ävensom mot ersättning anlita experter och sakkunniga.

§ 8

Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden.

§ 9

Styrelsen är beslutförför om minst fem ledamöter är närvarande. Vid lika röstetal är ordförandens röst avgörande.

§ 10

Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll.

§ 11

Styrelsen äger handla å stiftelsens vägnar i förhållande till tredje man samt att företräda stiftelsen inför domstolar och andra myndigheter. Styrelsen äger förordna en eller flera personer inom eller utom styrelsen att med samma behörighet företräda stiftelsen. Sådant förordnande må när som helst av styrelsen återkallas.

§ 12

Stiftelsens räkenskapsår skall motsvara kalenderår.

Styrelsen skall senast den 1 mars till riksdagen och riksdagens revisorer avgiva berättelse angående stiftelsens verksamhet och förvaltning under nästföregående år.

§ 13

Stiftelsen är undantagen från tillsyn enligt lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser.

§ 14

Om ändring av dessa stadgar beslutar riksdagen.

KOMMITTÉN FÖR UTREDNING RÖRANDE RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND

ang. närmare bestämmelser rörande fondens handhavande och utnyttjande

*Till**Riksdagen*

Sedan riksbanksfullmäktige i skrivelse den 1 mars 1962 framlagt förslag rörande dispositionen av överskotten från riksbankens rörelse beslöt riksdagen den 11 april 1962 — med bifall till bankoutskottets i dess utlåtande nr 13 gjorda hemställan — *dels* att av de medel som avsatts för särskild nedskrivning på obligationer och av på kursdifferenskontot inestående medel skulle ett belopp på 250 miljoner kronor avsättas till en särskild riksbankens jubileumsfond till främjande av till Sverige anknuten vetenskaplig forskning, att avskild från riksbankens rörelse i övrigt förvaltas av riksbanken, *dels* att uppdraga åt en särskild riksdagens kommitté att utreda och för riksdagen framlägga förslag till närmare bestämmelser rörande riksbankens jubileumsfonds handhavande och utnyttjande. Kommittén, som förutsattes komma att bestå av statsministern och talmännen jämte av dem utsedda ledamöter, skulle ha frihet att självständigt pröva de under riksdagsbehandlingen anförda synpunkterna på dispositionen av fondens medel.

Vid fullgörandet av sitt uppdrag har kommittén ägnat speciell uppmärksamhet åt riksbanksfondens inordnande i det totala forskningsstödet system samt gränsdragningen och arbetsfördelningen mellan olika stödformer. Hit hörande spörsmål, som aktualiserades även i samband med tillkomsten år 1961 av Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, har varit föremål för ingående diskussion bl. a. vid ett med kommittén och forskningsberedningens arbetsgrupp anordnat sammanträde.

Fondens storlek och tidpunkt för påbörjande av fondens verksamhet

Enligt en i december 1962 gjord uppskattning hade fondens obligationer å nominellt 250 miljoner kronor ett ungefärligt marknadsvärde av 330 mil-

joner kronor. Riksbanksfullmäktige förutsatte i sin skrivelse att donationens medel icke skulle börja utnyttjas förrän tidigast från och med jubileumsåret 1968 och att donationen efter 1968 disponerades så, att endast högst dess löpande avkastning årligen togs i anspråk. Vid riksdagsbehandlingen framfördes emellertid motionsvis och i kammardebatterna krav på att medel ur fonden skulle stå till förfogande för utdelning tidigare, och bankoutskottet uttalade i sitt utlåtande att frågan, huruvida avkastningen skulle läggas till fondens kapital fram till år 1968 eller redan dessförinnan tagas i anspråk, borde övervägas av kommittén och bli föremål för riksdagens prövning när kommitténs förslag förelades riksdagen.

Till ledning för bestämmandet av tidpunkten för påbörjande av fondens verksamhet har kommittén låtit upprätta sammanställningar över *dels* fondkapitalets tillväxt under åren 1963—1968 om den efter hand utfallande avkastningen på nuvarande obligationsinnehav icke till någon del tas i anspråk för utdelning under sagda tid, *dels* den ökning av det årligen för utdelning tillgängliga beloppet, vilken erhålles för vart och ett av de år avkastningen lägges till kapitalet. Dessa sammanställningar utvisar bl. a. att de årliga utdelningsbeloppen varierar på följande sätt vid olika alternativ för ianspråktagandet.

Föregående års räntekomst utdelas första gången år	För utdelning tillgängligt belopp i mkr vid en beräknad räntesats av	
	4 ½ %	5 %
1964.....	15,6	15,7
1965.....	16,4	16,5
1966.....	17,1	17,3
1967.....	17,9	18,2
1968.....	18,7	19,1

Enligt kommitténs bedömande är det angeläget att avkastningen av riksbanksfonden kan ställas till forskningens förfogande utan tidsutdräkt. Då det torde vara förenat med mycket stora svårigheter och risker att söka igångsätta fondens verksamhet på ett sådant sätt, att hela det för första verksamhetsåret tillgängliga utdelningsbeloppet tas i anspråk under nämnda år, synes verksamheten böra ges en begränsad omfattning i inledningsskedet och därefter successivt utbyggas. Kommittén föreslår att början göres redan under år 1965, förslagsvis med ett belopp icke överstigande två miljoner kronor.

Fondens ändamål

Beträffande fondens ändamål anförde riksbanksfullmäktige, att avkastningen borde användas till att i vidsträcktaste mening, utan begränsningar till vissa ämnesområden eller vissa slag av kostnader, främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning, varmed avsågs antingen i

Sverige av svenskar och utlänningar eller i utlandet av svenskar bedriven sådan forskning. Fullmäktige, som i sitt ställningstagande väglets enbart av riktpunkten, att den föreslagna donationen i sista hand borde komma hela vårt land till godo och samtidigt avse ett ändamål, i fråga om vilket en insats av detta speciella slag både kunde motiveras vid sidan om existerande parallella ansträngningar och lova att ge märkbara och påtagliga resultat, ansåg sig kunna avstå från att i vidare mån motivera sitt förslag.

I motioner och av talare i kammardebatterna framhölls, att riksbanksfondens verksamhet borde inriktas på stora och långsiktiga projekt, som man i allmänhet icke kan få anslag till under åttonde huvudtiteln eller via statens forskningsråd, samt att garantier i möjligaste mån borde skapas för att riksbanksfonden blev ett reellt nettotillskott i fråga om det allmännas stöd till forskningen.

Bankoutskottet ansåg att kommitténs överväganden beträffande fondens användning och sättet för fondavkastningens fördelning icke borde begränsas genom några uttalanden från utskottets sida. Utan att binda kommittén i dess arbete ville utskottet i likhet med riksbanksfullmäktige och motionärerna blott uttala sin anslutning till tanken att fondens avkastning borde användas för stöd åt vetenskaplig forskning.

Kommitténs prövning av frågan om riksbanksfondens ändamål har resulterat i följande förslag.

Fondens verksamhet bör ges en betydande flexibilitet, och i princip bör icke något forskningsområde vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden.

Företräde bör ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov icke är så väl tillgodosedda på annat sätt.

Fondens medel bör speciellt användas för att stödja stora och långsiktiga forskningsprojekt.

Nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, bör därvid särskilt uppmärksammas.

Fonden bör söka främja kontakter med internationell forskning.

Fondens medel bör icke tagas i anspråk för inrättande av permanenta tjänster, vilket dock icke bör utgöra hinder för att, om så befinnes lämpligt, till fondens verksamhet knyta forskare för så lång tid att stödet från fonden får karaktären av livstidsstipendium.

Kommittén förutsätter, att fondens verksamhet till en början inriktas på sådan forskning, som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna. Till motivering för detta ställningstagande må anföras följande.

Förutsättningarna för människornas samlevnad har under de senaste femtio åren väsentligt förändrats. En starkt bidragande orsak härtill har varit den framgångsrika forskning, som skapat nya eller förbättrade resur-

ser på snart sagt alla livets områden. Genom att öka kunskap och insikter har denna forskning medverkat till att öka välbefindandet, tryggheten och bekvämligheten i samhället, men det har icke kunnat undvikas att strävandena att tillgodose detta syfte understundom kommit att i vissa avseenden få mindre gynnsamma verkningar på levnadsförhållandena och hotat att spoliära väsentliga värden. Det synes kommittén angeläget att ett större utrymme inom forskningen ägnas åt de problem, som är förenade med samhällets och de enskilda människornas anpassning till den sålunda uppkomna, förändrade situationen. Ett organ av den typ riksbanksfonden representerar torde vara väl skickat att främja och stimulera hithörande forskningsprojekt.

Bland de forskningsuppgifter av denna art, som kan ifrågakomma för understöd från fonden, må nämnas trivselproblem, anpassning till yrkesliv och samhälle, effekten av sociala reformer på människors hälsa samt vissa spörsmål rörande kriminaliteten. Speciell uppmärksamhet synes böra ägnas ungdomens ställning och förhållanden. Ett viktigt fält är forskningen rörande massmedia. Till hithörande uppgifter kan också räknas undersökningar inom modern och politisk historia, t. ex. arbetsmarknadsorganisationernas historia och ideologiernas historia, vidare forskningsprojekt inom det kommersiella området av företagsekonomisk, reklampsykologisk och reklamteknisk art. Frågor rörande stadsplanering och därmed sammanhängande problem inom trafikforskningen, arkitekturen osv. synes också kunna bli aktuella, likaså forskning avseende problem förorsakade av den moderna teknikens inverkan på våra naturresurser, t. ex. verkningarna av luft- och vattenföroreningar, bevarande av djur- och växtvärlden samt naturvårdens anordnande på ett sätt som tillgodoser bl. a. det stegrade behovet av fritidsområden.

Forskningen inom ovan angivna fält är i stort behov av ökat understöd och drar i allmänhet höga kostnader, då sådana undersökningar ofta fordrar stor insats av personal med akademisk eller annan specialutbildning samt dyrbara hjälpmedel, t. ex. datamaskiner. För de fonder, som nu ägnar sig åt dessa områden, är det därför omöjligt att understödja sådana omfattande forskningsprojekt, som skulle få den största betydelsen. Då undersökningarna ofta faller inom gränsområden mellan olika vetenskapsfält är det svårt att intressera de specialiserade forskningsråden och fonderna för dem, allra helst när konkurrensen är hård med forskningsuppslag som ligger centralt inom de existerande organens arbetsområden. De stödmöjligheter riksbanksfonden kan erbjuda blir därigenom av utomordentligt stort värde.

Det här föreslagna ändamålet för fondens verksamhet harmonierar mycket väl med fondens ursprung. Det är enligt kommitténs mening en tilltalande tanke att en fond, som uppkommit under riksbankens arbete med centrala samhällsekonomiska uppgifter, tages i anspråk för stöd åt sådan forskning som främjar och utvecklar kunskapen om verkningarna av de fortlöpande förändringarna i samhället.

Ett speciellt problem utgör gränsdragningen mellan de tre kategorierna grundforskning, tillämpad forskning eller målforskning samt praktiskt industriellt utvecklingsarbete. Enligt kommitténs uppfattning bör fondens medel icke tas i anspråk för projekt tillhörande sistnämnda kategori, d. v. s. arbete med direkt syfte på industriell produktion, men däremot kunna användas — utom för grundforskning — till att stödja tillämpad forskning. Omfattande forskningsprojekt torde nämligen i många fall icke kunna begränsas till enbart grundforskning utan måste i viss utsträckning inkludera även tillämpad forskning. Det ankommer på den blivande fondstyrelsen att, med ledning av ovan angivna riktlinjer, vid behandlingen av inkomna ansökningar beakta de vanskliga problem, som sambandet mellan grundforskning och tillämpad forskning innebär.

Förvaltningen av fondens medel

En av utgångspunkterna för kommitténs överväganden rörande organisationen av fondens verksamhet har varit, att förvaltningen av fondens medel kommer att handhas av riksbanken men att riksbanksfullmäktige icke kommer att ta befattning med frågor avseende utdelningen av fondens avkastning. Fullmäktige anförde härom, att de avdelade medlen såväl före som efter 1968 borde förvaltas av riksbanken och hållas placerade i samma slags svenska värdepapper som riksbanken håller i sin egen portfölj, samt att bankoutskottet och riksdagen skulle äga samma rätt till kontroll över denna förvaltning som över riksbankens egen rörelse. Bankoutskottet uttalade, att fondens förvaltning borde handhas av riksbanken, som därvid skulle ha rätt att vid behov utnyttja fondens värdepappersinnehav för erforderliga transaktioner, som kan genomföras utan förfång för fondens egendoms- och avkastningsintressen, sådana dessa marknadsmässigt låter sig bestämma vid transaktionstillfället.

Fondstyrelsens uppgifter

Ansvar för förberedelse-, verkställighets- och kontrollåtgärder i samband med utdelningen av fondens avkastning föreslås åvila en styrelse, som därvid bör

beredas tillfälle att deltaga i allmänna generaldebatter angående forskningens inriktning,

ha möjlighet att taga initiativ utöver de förslag, som framkommer vid dessa debatter eller aktualiseras av vederbörande forskningsråd,

ha frihet att bereda till fonden inkomna bidragsansökningar på annat sätt än genom remiss till forskningsråd,

ha att beträffande ansökningar, där respektive forskningsråd avgivit yttrande rörande prioriteten inom rådets eget forskningsområde, företaga en angelägenhetsgradering i förhållande till övriga hos fonden aktuella projekt.

Fondstyrelsens insatser beträffande forskningens inriktning och såsom initiativtagare till forskning diskuterades ingående vid kommitténs sammanträde med forskningsberedningens arbetsgrupp. Därvid framfördes olika meningar om fondstyrelsens engagemang i dessa hänseenden. Å ena sidan framhölls *att* det knappast borde ankomma på fondstyrelsen att ange forskningspolitikens inriktning, *att* man som planerande instans i första hand hade forskningsberedningen och att forskningsråden, som på forskningsberedningens begäran gjort upp treårsplaner över aktuella projekt inom respektive forskningsråds verksamhetsfält, kunde tillhandahålla den överblick över forskningsbehovet som erfordrades, samt *att* fondstyrelsen i första hand borde ta kontakt med forskningsråden vid urvalet av forskningsprojekt, varför styrelsen borde ha någon eller några forskningsbetonade ledamöter som var lämpliga för sådana kontakter, medan däremot ett forskningsorganiserande eller forskningsledande fondkansli vore en mycket verklighetsfrämmande tanke. Å andra sidan anfördes *att* fördelningen av forskningsmedel icke borde centraliseras för starkt utan ankomma på konkurrerande organisationer, varför fonden borde ha en viss möjlighet att själv aktivt kartlägga forskningsbehovet på områden, som ur samhällsynpunkt är viktiga, *att* starka skäl talade för att inte driva samordningen med forskningsråden för långt utan ge fonden en självständig ställning, men att detta icke finge leda till en sänkning av de vetenskapliga krav som ställes på av fonden stödda projekt, samt *att* fonden måste ges sådana resurser, att dess verksamhet icke inskränktes till ett effektuerande av forsk-

Fondstyrelsens uppgifter måste sålunda avgränsas mot och samordnas med forskningsberedningens och forskningsrådets verksamhet. Erforderligt ningsrådets förslag.

Samråd med forskningsberedningen bör enligt kommitténs mening företrädesvis ske på styrelseplanet, icke genom fondens kansli.

Forskningsberedningen är avsedd att utgöra ett forum för samråd om den långsiktiga inriktningen av den svenska forskningspolitiken. Forskningsråden har enligt sina instruktioner till uppgift bl. a. att följa utvecklingen inom respektive forskningsområden, taga initiativ till främjande av forskningsprojekt, som är särskilt betydelsefulla för vetenskapens utveckling, samt att främja och taga initiativ till samarbete med andra länder, särskilt de nordiska, inom rådets forskningsområden. Syftet med forskningsråden har bl. a. varit att skapa vidgade möjligheter till ökat samarbete dels mellan forskare vid skilda fakulteter och högskolor, dels mellan forskare inom och utom högskoleorganisationen. Utvecklingen mot sådan forskning, som är gemensam för flera traditionella forskningsdiscipliner, har även lett till ett ökat samarbete mellan de olika forskningsråden, bl. a. inom ramen för forskningsrådets samarbetsdelegation.

Vid angivandet av riksbanksfondens ändamål har kommittén uttalat — förutom att verksamheten bör ges en betydande flexibilitet och att före-

träde bör ges åt »fattiga» forskningsområden och åt nytillkommande forskningsuppgifter — att fondens medel speciellt bör användas för att stödja stora och omfattande forskningsprojekt samt att fondens verksamhet till en början bör inriktas på sådan forskning, som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna. Fonden torde vid en tillämpning av dessa principer komma att i avsevärd utsträckning stödja forskningsuppgifter, som är för stora för en enskild forskare och som förutsätter samverkan över ämnesgränserna.

Kommitténs överväganden på grundval av ovan redovisade skilda uppfattningar rörande fondstyrelsens uppgifter har resulterat i följande förslag angående fondstyrelsens sammansättning och fondens kansli.

Fondstyrelsens sammansättning

Kommittén föreslår

att i styrelsen skall ingå företrädare för riksdagen och riksbanken till sådant antal att dessa tillsammans erhåller majoritet i styrelsen,
att riksbanken skall ha endast en representant i styrelsen,
att forskningsråden och forskningsberedningen skall vara företrädare i styrelsen, samt
att vid bestämmandet av styrelsens sammansättning skall beaktas nödvändigheten av att styrelsen tillförsäkras goda kontakter med de skilda områdena fondens verksamhet kommer att beröra.

Kommittén vill härutöver framhålla, att det torde erfordras en stark lekmannarepresentation i fondstyrelsen med hänsyn till den starka betoningen av samhällsintresset, samt att vid valet av styrelse större hänsyn bör tas till de tilltänkta ledamöternas personliga förutsättningar och kvalifikationer än till deras egenskap av företrädare för viss institution eller organisation.

Det statliga anslagsbeviljandet till forskningen sorterar under inte mindre än nio departement och avser mycket olikartade forskningsuppgifter. Det är angeläget att riksbanksfondens styrelse i varje särskilt fall beredes tillgång till informationer från den departementstjänsteman som bäst känner till det aktuella ärendet. Med hänsyn härtill torde det vara mest ändamålsenligt att styrelsens kontakter med departementen ombesörjes genom vid behov tillkallade föredragande.

Vid bestämmandet av styrelsens storlek och sammansättning måste beaktas dels den ovan berörda gränsdragningen mellan styrelsens uppgifter samt forskningsberedningens och forskningsrådets verksamhet, dels arten och storleken av de resurser som kommer att ställas till förfogande för fondens kansli.

Viss ledning för bedömandet av frågan om riksbanksfondens styrelse erhålles av följande uppgifter angående styrelse och huvudmän för vissa forskningsstödjande fonder.

Fond	Antal styrelseledamöter	Antal suppleanter	Mandatperiod	Anm.
Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete	5	—	Högst 3 år	2 ledamöter skall ha anknytning till näringslivet; av de övriga skall en utses bland ledamöterna i statens naturvetenskapliga forskningsråd och en bland ledamöterna i statens tekniska forskningsråd.
Norrlandsfonden	6	—	Högst 3 år	2 ledamöter skall ha anknytning till det norrländska näringslivet, 2 till naturvetenskaplig och teknisk forskning; av de övriga skall minst en vara bosatt i Norrbottens län och vara väl förtrogen med förhållandena där.
Konung Oscar II:s jubileumsfond (bekämpande av tuberkulos)	5	2	5 år i sänder	Minst 60, högst 80 huvudmän, utsedda för 5 år i sänder, är högsta myndighet och utser styrelse.
Konung Gustaf V:s jubileumsfond (bekämpande av kräftsjukdomarna)	5	3	5 år i sänder	25 huvudmän, utsedda för 5 år i sänder, är högsta myndighet och utser styrelse.
Konung Gustaf V:s 80-årsfond (utforskande och bekämpande av de invalidiserande folksjukdomarna)	7	4	5 år i sänder	30 huvudmän, utsedda för 5 år i sänder, är högsta myndighet och utser styrelse. Förslag till utdelning av anslag från forskningsfonden uppgöres av en granskningsnämnd med en mandatperiod av 3 år och bestående av 7 ledamöter och 7 suppleanter, av vilka de medicinska fakulteterna och karolinska institutets lärarkollegium utser 4 ledamöter jämte suppleanter och styrelsen de övriga.

Nobelstiftelsens administrativa organ utgöres av styrelse, bestående av ordförande, suppleant för ordföranden och sex ledamöter, samt fem Nobelkommittéer.

I forskningsråden är antalet ledamöter — utöver ordföranden — följande:

Statens medicinska forskningsråd	16
Statens naturvetenskapliga forskningsråd	11
Statens humanistiska forskningsråd	13
Statens råd för samhällsforskning	19
Statens råd för atomforskning	11
Jordbrukets forskningsråd	8
Statens tekniska forskningsråd	7

Mandatperioden för forskningsrådets ledamöter är genomgående tre år med möjlighet för en andra period, varefter nytt omval ej omedelbart kan ske. Någon inskränkning i möjligheterna till omval föreligger dock icke beträffande tekniska forskningsrådet. Ej heller har uppställts någon begränsning beträffande antalet mandatperioder för rådsordförandena.

Kommitténs förslag beträffande riksbanksfondens styrelse innebär bl. a. att i densamma skall ingå en representant för riksbanken samt företrädare för riksdagen, forskningsråden och forskningsberedningen, varvid företrädarna för riksdagen och riksbanken tillsammans skall ha majoritet i styrelsen. Dessa önskemål synes på ett tillfredsställande sätt kunna tillgodoses om ledamotsantalet sättes till nio. Antalet representanter för riksdagen skulle då bestämmas till fyra, d. v. s. en från vart och ett av de partier som är företrädare i utskott, och i styrelsen skulle ingå fyra ledamöter utöver riksdagens och riksbankens representanter.

Samtliga styrelseledamöter bör väljas av riksdagen, lämpligen genom de valmän, som av kamrarna utses för att verkställa val av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret och som med stöd av stadgande i reglementet för riksdagsbiblioteket även väljer ledamöter i riksdagsbibliotekets styrelse. Förslag å styrelseledamöter synes kunna framläggas av riksdagens talmän och vice talmän efter samråd med företrädare för partigrupper, riksbanksfullmäktige, forskningsråd och forskningsberedning.

Vid valet av styrelseledamöter bör ordförande i styrelsen utses särskilt. Styrelsen bör inom sig utse vice ordförande.

För var och en av styrelsens ledamöter bör utses en suppleant med tillämpning av samma ordning som föreslagits för val av ledamöter.

Mandatperioden för ledamöter och suppleanter synes — i likhet med vad som gäller för Malmfonden, Norrlandsfonden, forskningsråden och granskningsnämnden inom Konung Gustaf V:s 80-årsfond — böra bestämmas till tre år. Om ledamot fullgjort två mandatperioder i följd bör nytt omval ej omedelbart kunna ske.

För beslutförhet bör erfordras att minst fem av styrelsens nio ledamöter är närvarande. Vid lika röstetal är ordförandens röst avgörande. Suppleanter synes böra inkallas endast när styrelsen icke är fulltalig.

Ersättning till styrelsens ledamöter och suppleanter bör utgå i form av årsarvoden, vilkas storlek förutsättes komma att fastställas av riksbanksfullmäktige. Med beaktande av de arbetsuppgifter, som avses skola åvila styrelsen, bör enligt kommitténs bedömande arvode utgå med 10 000 kronor för styrelsens ordförande, 4 000 kronor för annan styrelseledamot och 1 000 kronor för suppleant. Suppleant, som vid förfall för ledamot inkallas till deltagande i sammanträde, äger därjämte åtnjuta ersättning enligt kommittékungörelsen.

Fondens kansli

Kommittén föreslår att riksbanksfonden förses med ett kansli, som har möjlighet att vid behov anlita vetenskaplig expertis. Kansliets storlek och sammansättning måste anpassas efter *dels* ställningstagandet beträffande fondstyrelsens insatser för angivande av forskningens inriktning och såsom initiativtagare till forskning, *dels* arten och omfattningen av de arbetsinsatser fondstyrelsens medlemmar avses skola göra vid prövningen av ansökningar och granskningen av understödda projekt, *dels* möjligheterna att anlita forskningsråden som remissorgan vid prövningen av ansökningar och för facklig granskning i samband med projektens genomförande, *dels* möjligheterna att för de rent kamerala göromålen, d. v. s. arbetet med utbetalning och redovisning av forskningsbidrag, anlita universitets, högskolors och andra ifrågakommande institutioners centrala ekonomiförvaltningar.

Till fondstyrelsen inkomna ansökningar och genomförandet av med fondens medel understödda projekt måste bli föremål för *dels* en facklig granskning, avsedd att trygga att beviljade bidrag kommer till största möjliga nytta med beaktande av ändamålet med fondens verksamhet, *dels* en kameral granskning, huvudsakligen inriktad på träffande av avtal med bidragstagare samt utbetalning och redovisning av forskningsbidrag. Vid utbetalningen av bidrag föreligger självfallet ett nära samband mellan den fackliga och den kamerala granskningen.

Erforderlig vetenskaplig granskning av till riksbanksfonden ställda ansökningar har förutsatts skola i första hand anförtros antingen vederbörande forskningsråd eller av fonden i det speciella fallet anlita expertis. Även den fackliga granskning, som måste ske i samband med projektens genomförande, kan i viss utsträckning utföras av forskningsråden respektive annan av fonden anlita expertis. De kamerala göromålen handlägges i fråga om projekt, för vilka forskningsrådets egna medel tages i anspråk, av universitet och högskolor beträffande vid dem utförd forskning samt av forskningsrådets kanslier då det gäller forskare utan anknytning till sådan läroanstalt. Om forskningsråden respektive universitet och högskolor är villiga att åtaga sig motsvarande uppgifter jämväl beträffande det från riksbanksfonden utgående stödet till forskningen, skulle fondens administration väsentligt förenklas. Med hänsyn bl. a. till revisionen av fondens verksamhet blir det dock ofrånkomligt att viss redovisning av räkenskaperna för de enskilda forskningsprojekten sker genom fondens kansli även i de fall utbetalningar verkställs av annan institution.

På fondens kansli skulle ankomma *dels* allmänt administrativt arbete för verksamhetens kontinuerliga bedrivande, bl. a. ombesörjande av kontakter med övriga på forskningens område verksamma organ, institutioner och företag, *dels* arbete i samband med fondstyrelsens beslut i konkreta fall

om beviljande av bidrag. Sistnämnda uppgifter skulle huvudsakligen komma att innefatta information till sökande, träffande av avtal med bidragstagare samt viss inkomst- och utgiftsredovisning. Även i de fall, då fondmedel ställes till förfogande för projekt, som antagits utan medverkan av forskningsråd och som genomföres utan anknytning till någon institution, torde utbetalning av forskningsbidrag kunna ske på annat sätt än genom fondens kansli.

Ovan skisserade ordning för handläggning av riksbanksfondens ärenden skulle göra det möjligt att hålla dess administrativa apparat liten och medföra att bidragsmottagarna i största möjliga utsträckning befriades från administrativt arbete, att universitet, högskolor och andra institutioner finge en omedelbar och direkt överblick över de medel riksbanksfonden ställde till förfogande för vid vederbörande institution verksamma forskare, att lönepolitiken i fråga om assistent- och biträdespersonal, anställd med anlåtande av fondens medel, kunde samordnas med lönepolitiken för annan motsvarande personal, samt att fondens kansli endast i undantagsfall behövde ombesörja redovisning av ATP-avgifter och andra socialförsäkringsavgifter för personal, som avlönades med fondens medel.

Fondens kansli bör stå under ledning av en vetenskapsman med god och allsidig erfarenhet av forskningsarbete. Det måste självfallet ankomma på fondstyrelsen att på grundval av sin uppfattning om fondens arbetsuppgifter besluta om arten och antalet av de tjänster, som bör ingå i kansliet, samt beträffande lönesättningen för befattningarna. Kommittén har emellertid ansett sig böra angiva vissa riktlinjer för kansliets utformning.

Med hänsyn till den omfattning fondens verksamhet kommer att få torde det vara ofrånkomligt att chefskapet för kansliet utövas av en heltidsanställd befattningshavare. Denne skulle huvudsakligen ha att föranstalta om eller själv verkställa erforderlig vetenskaplig granskning av inkomna ansökningar samt att följa projektens genomförande och därvid svara för den fackliga granskningen, i den mån denna icke utföres av forskningsråd eller annan av fonden anlita expertis. Om kanslichefen anses böra avlastas en del administrativa arbetsuppgifter och kvalificerade sekreterargöromål synes det mest ändamålsenligt att tillskapa en deltidstjänst som sekreterare hos styrelsen.

Behovet av arbetskraft i övrigt är — av skäl som framgår av det ovan anförda — mycket svårbedömbart. För inkomst- och utgiftsredovisningen torde det vara lämpligast att inrätta en deltidstjänst. Härutöver erfordras personal för biträde såväl åt kanslichefen som åt den för bokföringen m. m. närmast ansvarige tjänstemannen. Förhållandevis stora krav kommer att ställas på registreringen av ansökningar och andra handlingar, och kansliet kommer att få ombesörja en omfattande korrespondens, delvis på främmande språk. I kansliet synes därför behöva ingå en tjänsteman, som avlönas

lägst efter den för kanslistbefattningar gällande lönegraden (Ao 15), samt ett kanslibitråde i lönegrad Ao 11.

Granskning av fondens verksamhet och förvaltning

Såsom tidigare angivits har det förutsatts att förvaltningen av fondens medel kommer att handhas av riksbanken samt att bankoutskottet och riksdagen skall äga samma rätt till kontroll över denna förvaltning som över riksbankens egen rörelse. Riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning granskas av bankoutskottet och riksdagens revisorer. Den räkenskapsmässiga granskningen utföres av riksbankens revisionsavdelning. Granskningen av riksbanksfondens verksamhet och förvaltning föreslås skola ske i samma ordning. Riksbanksfondens räkenskapsår bör — i likhet med riksbankens — motsvara kalenderår. Fondstyrelsen bör senast den 1 april till riksdagen och riksdagens revisorer avgiva berättelse om fondens verksamhet och förvaltning under nästföregående år.

Vad kommittén ovan föreslagit har sammanfattats i bilagda förslag till stadgar för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Under åberopande av vad i det föregående anförts och med understrykande av önskemålet att forskningen genom tillkomsten av här ifrågavarande fond erhåller ett reellt nettotillskott från det allmännas sida, får kommittén föreslå, att riksdagen måtte

dels antaga stadgar för riksbankens jubileumsfond av den lydelse bilagda förslag utvisar,

dels ock godkänna de grunder i övrigt för fondens verksamhet och personalorganisation som ovan angivits.

Stockholm den 14 april 1964

TAGE ERLANDER

Gustaf Sundelin

Erik Grebäck

Jonas Nordenson

Fridolf Thapper

Gunnar Helén

Per Åsbrink

/Sune K. Johansson

KOMMITTÉN FÖR UTREDNING RÖRANDE RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND

Kommitténs förslag till
Stadgar
för
STIFTELSEN RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND

§ 1

Stiftelsen, vars benämning skall vara Riksbankens jubileumsfond, skall bestå av de medel, som genom riksdagens beslut den 11 april 1962 angående dispositionen av viss del av överskotten från riksbankens rörelse avsatts till stiftelsen, samt de medel som senare kan komma att överlämnas till densamma.

§ 2

Stiftelsens medel förvaltas av riksbanken, som tillgodogör stiftelsen avkastningen genom insättning å checkräkning i riksbanken.

§ 3

Stiftelsen skall ha till ändamål att främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning. Därvid skall gälla

att verksamheten skall ges en betydande flexibilitet och att i princip icke något forskningsområde skall vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden, men

att företräde skall ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov icke är så väl tillgodosedda på annat sätt,

att fondens medel speciellt skall användas för att stödja stora och långsiktiga forskningsprojekt,

att nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, därvid särskilt uppmärksammas,

att fonden skall söka främja kontakter med internationell forskning, samt

att fondens medel icke skall tagas i anspråk för inrättande av permanenta tjänster, vilket dock icke skall utgöra hinder för att, om så befinnes lämpligt, till fondens verksamhet knyta forskare för så lång tid, att stödet från fonden får karaktären av livstidsstipendium.

§ 4

Stiftelsens verksamhet skall handhas av en styrelse, bestående av nio av riksdagen utsedda ledamöter. De väljes för en tid av tre år genom de riksdagens valmän, som har att verkställa val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Ordförande i styrelsen väljes därvid särskilt. I styrelsen skall ingå fyra företrädare för riksdagen, en representant för riksbanken samt företrädare för forskningsråden och forskningsberedningen.

Förslag å styrelseledamöter framlägges av riksdagens talmän och vice talmän efter samråd med företrädare för partigrupper, riksbanksfullmäktige, forskningsråd och forskningsberedning.

Ledamot kan icke omväljas mer än en gång.

Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

För var och en av styrelsens ledamöter utses en suppleant; och skall vad ovan stadgats om val av ledamot äga motsvarande tillämpning vid utseende av suppleanter.

§ 5

Stiftelsens styrelse skall ha sitt säte i Stockholm.

§ 6

Styrelsens ledamöter och suppleanter äger uppbära årsarvoden med be-
lopp, som fastställas av riksbanksfullmäktige. Suppleant, som vid förfall
för ledamot inkallas till deltagande i sammanträde, äger därjämte åtnjuta
ersättning enligt kommittékungörelsen.

§ 7

Stiftelsen äger anställa erforderlig personal samt bestämma löner och
övriga villkor för de anställda ävensom mot ersättning anlita experter och
sakkunniga.

§ 8

Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden.

§ 9

Styrelsen är beslutför om minst fem ledamöter är närvarande. Vid lika
röstetal är ordförandens röst avgörande.

§ 10

Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll, angivande vilka som
närvarit, styrelsens beslut och eventuella skiljaktiga meningar samt vad
i övrigt av ordföranden bedömes böra föras till protokollet. Protokollet
justeras av ordföranden.

§ 11

Styrelsen äger handla å stiftelsens vägnar i förhållande till tredje man
samt att företräda stiftelsen inför domstolar och andra myndigheter. Sty-
relsen äger förordna en eller flera personer inom eller utom styrelsen att
med samma behörighet företräda stiftelsen. Sådant förordnande må när
som helst av styrelsen återkallas.

§ 12

Stiftelsens räkenskapsår skall motsvara kalenderår.

Styrelsen skall senast den 1 april till riksdagen och riksdagens revisorer
avgiva berättelse angående stiftelsens verksamhet och förvaltning under
nästföregående år.

§ 13

Stiftelsen är undantagen från tillsyn enligt lagen den 24 maj 1929 om
tillsyn över stiftelser.

§ 14

Om ändring av dessa stadgar beslutar riksdagen.